

«ՀՈՂ, ՄԱՐԴ ԵՒ ԳԻՐ»

Հեղինակ՝ ԳԱՐԵԳՐԻՆ Բ. ԿԱԾՈՂԻՆՑՍ

Անթիլիաս, Տպ. կաթ. Հայոց կիլիկիոյ, 1983

Հրատ. Հայկ Արեւիկեան Գրական Մրցանակի քի 8

Ուրախութիւն է մեզ հաստատել, թէ մեր նուիրապետական չորս Աթոռներու այժմու Գրականները, Աստուծոյ և Եկեղեցւոյ նուիրեալ պաշտօնեաները ըլլալուն հետ և ըլլալէն յետոյ, մեղի կը ներկայանան իբրեւ գրքի ու գրչի մարդեր։ Մարդեր՝ որոնք հոգեւոր ծառայութեան կողքին, բերած են ու կը բերեն իրենց բարձրագին սպասը մեր գիրին ու գրականութեան, մին ճոխացնելով Աստուածաշնչական մօրթիներու վրայ բանուած մեր հոգեւոր քերթողութիւնը, ուրիշ մը՝ մեր և Ընդհ. Եկեղեցւոյ տօներէն ու սուրբերու վարժապետութիւնէն խօսող իր հատորներով և երրորդ մը՝ մեր կրօնական արձակ գրականութեան մշակումով։

Ենթահաղարդ է կորովամիտ (ու տակաւին երիտասարդ) Գրական Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին օժտուած է արդարեւ հոգեւորական բարձր պաշտօնեայէ մը սպասուած թուր առաքինութիւններով։ Տուեալ հատորը գերադոյն ապացոյցն է այդ ուղղութեամբ, զոր իմացական ճոխ պաշարով յաղեցած ու բարձրօրէն մշակուած միայն մը, միացած իր հօտին հոնադէպ սիրոյ ու ծառայութեան զգացումով պարզուած սրտի մը, կտակած է մեր հոնադարձութեան (երկուքին սահմանը գծել գո՛ւար է մեր ժողովուրդի պարագային) գրականութեան անդամատանին։

Տարուան օրերուն թիւէն քիչ մը աւելի հաշուող այս հատորին էջերը գրաւուած են 22 յօդուածներով, ազգային-կրօնական-հայրենասիրական խորքերու վրայ հիւստած, ուր իր կոչումին վերահսկեանը բարձրօրէն գիտակից անձնագիր հոգեւորականի մը ապրումներն ու իր ժողովուրդին սիրովը արժող աշխիւ սրտի մը զեղումները թե թեւի, արուեստի բար-

ձրութեան հանուած ճոխ ու ճկուն լեզուի մը հանդերձանքով կը մատուցուին ընթերցողին։

Բանաստեղծ մը չէ գրքին հեղինակը, սակայն բանաստեղծական շունչը զգալի է գրքին գրեթէ բոլոր էջերուն վրայ։ Ռօսֆի ճարպիկ դարձուած քննիչ, ճոխ փոխտեղութիւններ, կեանքի իրականութիւնէն վերերրուած պատկերներ հատորին ընթերցումը կը վերածեն իմացական ճշմարիտ վայելքի մը։

Պաշտօնի բերումով, հեղինակը եղած է աշխարհի աշխարհային մասերուն մէջ, մօտէն ճանչնալով տարասփիւռ հայութեան մէկէ աւելի գաղութները, երբեմն իբրեւ հովիւ, երբեմն իբրեւ այցելու։ Պաշտօնավարած է ատեն մը Իրանի մէջ, ըլլալէ ետք համալսարանական ուսանող յԱՆԱԳԻՄ, և մասնակցած է միջ-հեկկեցական ժողովներու՝ յԱՐԱԿԱՎ և աշխարհ, մինչև հեռուստո Նոր Զիւլախայի ու Հարաւային Աֆրիկէի հայութիւնէ գրեթէ կարուած երկրորդներ։ Եղած է նաեւ Նոր Աշխարհ։

Աւելորդ չըլլայ ըսել թերեւ, որ վեհափառ հեղինակը տասնամիակներու ազնաւատելի վաստակ մը ունի իր ետին Անթիլիասի Մայրավանդէն ներս, իբրեւ Տեսուչ և Պատգիւշ Դպրեմանուց, խմբագիր ՀՀԽԿԻՊ Պաշտօնաթերթի, և հուսկ երբեմն Աթոռակից կաթողիկոս (1977ին), իբրեւ աջ բաղաւկը Երանշնոյր Տ. Խորէն վեհափառին, մինչև անոր մահը 1983 Փետրուարին։

Վեհափառը շատ կանուխէն հրապարակ իշած է արժէքաւոր երկասիրութիւններով։ 1955ին (երբ իր տարիքը 23 էր տակաւին) լոյս տեսած է իր առաջին գիրքը (ՀՀԿայսաւանՅայ Սիւնկեյիս իր Մառայական կերպիւն մեզ), ուր գործերու երկայնքին և անոնց յարուցած փոթորիկներուն հակառակ ու ընդմէջէն, Հայոց Եկեղեցւոյ մեր ժողովուրդին հանդէպ կատարած գերազանցօրէն փրկարար — կրօնականին հետ ու չափ նուազ ազգային գետնի վրայ — ու անփոփոխելի գերը սեւեռուած է շքեղօրէն, հայ հոգեւորականի մը մասաւսուած հանգարտ ու խոհական վերլուծումով։

Մեր ժողովուրդին ճշգրտօրէն իրենց պատմութեան ու Եկեղեցիին՝ և այս վեր-

ջինով Աստուծոյ կապելու առինքնող և հմայիչ չեղտը ունին իր քարոզները: Նմանապէս հարկաւոր զօրութիւնը՝ անոնց սրտերուն մէջ արծարծելու աղգասիրութեան հրայրքն ու թրթիւրը:

Իր միւս գործերէն — մին ու փոքր՝ մէկուկէս տասնեակի հասնող — կ'ործէ յիշիկ եղեռնարարտ Դերենիկ Եղս.ի քուհանայութեան 20ամեակին (1955) ձօնուած 91 էջնոց հատորիկը, «Երանը եւ Հայրութիւնը» (1971)՝ 62 էջերով, կոմիտաս Վարդապետի մասին մենագրական ուսումնասիրութիւն մը (1969)՝ 77 էջնոց, «Համեռն Ձեռնարկ մը Հովուական Աստուածաբանութեան» (1979)՝ 174 էջ և նոյնին Անգղերէն թարգմանութիւնը: Իսկ «Հասկօյի, Ռեազիոնի, Յետաջիւնի և այլ հանդէսնու մէջ ցրիւ իր յօդուածներէն քանի մը հատորներ կարելի է կազմել:

Նպատակադրած էի գործը տալ միայն այս սողերով, բայց ինքնաբերաբար ու սկսածայօրէն նոյն և ունիլի չափով տաւած եղայ նաեւ անձը, գործին հետ ու չափ՝ կործանուրը: Եւ այս՝ վասնզի իր անձն ու գործը ո՛րքան անքակտելիօրէն միադառնուած են իրարաւ, որ անկարելի է ծանրանալ մէկուն վրայ և աննկատ թողուլ միւսը: Երկուսն ալ զիրար կ'ամբողջացնեն, իրար վրայ իրենց լոյսը ձգելէ յետոյ: Ու այսպէս է պարագան բոլոր մեծ ու իրաւ մարդերուն ու ասոնց էութիւնէն գոյաւորուած մեծ ու իրաւ գործերուն:

Վեհափառը էապէս ու լուսապէս ճանչնալու համար հարկաւոր է ունենալ ճանաչողութիւնը որքան իր տնձին ու ասպարէզին — վսեմ որքան որբողուն — այնքան ալ իր գործին — հոգեւորին քով ու հետ՝ գրականը, մասնաւորաբար երբ ան կու գայ ազգային սոսկեղներէ ու մանաւանդ երբ նկատի առնենք ազգային նկարագիրը մեր Եկեղեցիին:

Ասկէ տնդին՝ խօսինք միայն գրքին մասին:

Սրբազանին մօտ ակնբախ է բարդ ու նորահնար բառերու առատութիւնը: Անանձնիկ անոնցմէ — նրեռակամիւր, աստուածամաղ, աքբուրաւոր, աքխրահապա, ներմակալիւնք արծամհոգի, բարձրմաս,

մօսալուծմ, սրածաղկեալ, օխեղեղածին, մօսալիւր, երկնածայն, զրահոյլ, երկնեղբայր, վերաբխիլ, ձայնառաս, ձայնալիւր:

Յատկանշական է Չարմահալի գերեզմանատան տաւած իր այցելութեան առիթով հոն խօսած իր հոգեւորէի և հոգեթաթաւ քարոզին հետեւալ հատուածը. —

«Որդի՛ք հայկազանց, այսօր, այս գերեզմանաքարերուն շուրջ դուք վերածուած էք ուխտի ժողովուրդի մը: Ձեր համախրմբումն այստեղ, այս պայմաններուն տակ, ինձ համար կը նշանակէ թէ վերննշուած ճիւղ մըն էք հայութեան կաղնիին վրայ, թէ՛ այս ժողովուրդին մէջ դեռ ամուր է, դեռ տոկոն է ու յաւէտ անասան կը մնայ մեռելներէն կեանք քակելու այս խորհրդալից և անընկճելի գիտակցութիւնը» (էջ 115):

Կամ, ուրիշ տեղ մը, անդորադառնալով Յրանց Վերջիլի հանճարով անմահացած Մուսա Տաղի հերոսամարտի ընթացքին, գիւղի լքուած եկեղեցւոյ զանգերը թշնամիին ձեռքը չէինալու համար զանոնք հաշին յանձնելու տարօրինակօրէն յանկուցիչ ու սրտաշարժ որբաբէն՝ կ'ըսէ.

«Եւ երբ հողը սահեցուցին անոնց վրայ, հողաշերտերու հպումէն՝ խուլ, ծանր ծայնի կտորներ բարձրացան զանգակնորէն: Վերջին հաւալա՛նքը, հոգեւարքի ճիւղ մահուան գացող զանգակներուն» (էջ 137):

Կամ, քանի մը էլ անդին.

«Լոյսի պաշտամունքին ձօնուած լուսալից բառերը լուսնրգակ բանաստեղծի լուսածորան գրչէն, Շնորհալիի լուսաղբիւր հոգիէն անհ կը բացուին» (էջ 143):

Հատորին վերջնաւորութեան տեղ բռնող չորս կտորները — Հայ գրքի փառատօնի առթիւ խօսուած ճառեր — մէյ մէկ գեղօններ են, հայ գրքի փառքին ձեռնած:

Մեր սրտաբուխ իղձն ու մաղթանքն է որ Տէրը բազմապատէ թիւը չնորոտաւ վեհափառի կեանքի միացեալ տարիներուն — գէթ չըլլան անոնք զգալիօրէն նուազ իր ապրած տարիներէ թիւէն — որպէսզի ան իր հոգեւորական քարձան պաշտօնին առնէ իր, կրօնա-ազգային-գրական երկասիրութիւններով հարստացնէ իմացական գանձարանը մեր մշակոյթին:

Գ. ՃԱՐՏԱՐ